

УДК: 378. 147.111

Овдійчук Л. М., к.пед.н., доцент (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка С. Дем'янчука, м. Рівне)

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ У ВНЗ

Анотація. У статті розглядаються особливості організації самостійної та індивідуальної роботи у ВНЗ на прикладі дисципліни «Дитяча література», подається її класифікація, яка ілюструється завданнями з модульного авторського курсу, розробленого для студентів-філологів.

Ключові слова: самостійна робота, індивідуальна робота, курс «Дитяча література», модульний курс.

Аннотация. В статье рассмотрены особенности организации самостоятельной и индивидуальной работы в ВУЗе на примере дисциплины «Детская литература», рассмотрена ее классификация и проиллюстрирована заданиями авторского курса, разработанного для студентов-филологов.

Ключевые слова: самостоятельная работа, индивидуальная работа, курс «Детская литература», модульный курс.

Annotation. The article deals with the features of the independent and individual work organization at higher education establishment on the example of the discipline «Children's literature»; its classification is analyzed and illustrated by the author's tasks developed for students-philologists.

Keywords: independent work, individual work, discipline «Children's literature», module course.

Інновації у системі вищої освіти України зумовлені вимогами часу. Тому, кредитно-модульна система навчання запроваджується у вітчизняних ВНЗ з метою подальшої гуманізації і демократизації навчального процесу; організації раціонального та ефективного засвоєння знань з максимальним використанням індивідуально-групових форм навчання; стимулювання студентів до систематичної навчальної праці через вільний вибір навчальних дисциплін для самостійного вивчення, створення сприятливих умов для якомога повнішого засвоєння студентами навчального матеріалу, організації модульного контролю і перетворення його в дієвий механізм управлінського процесу. Ця система передбачає переорієнтацію із лекційно-інформативної на індивідуально-диференційовану, особистісно-орієнтовану форму навчання, яка становить майже 50 % загального обсягу трудомісткості навчання.

Самостійна та індивідуальна робота студентів в кредитно-модульній системі стає основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у вільний від обов'язкових аудиторних занять час. Тому, сучасна зміна структури навчального процесу у ВНЗ вимагає дослідження нових підходів до організації навчання студентів.

Науковці, зокрема дидактики вищої школи, розглядали це питання з різних точок зору. Наприклад, А. Кузьмінський [1] визначив психолого-педагогічні засади організації самостійної навчальної роботи студентів. Мету і завдання, форми та способи управління самостійною роботою студентів дослідив В. Нагаєв [2]. Організація самостійної роботи студентів була в полі зору З. Слєпкань [3]. З. Курлянд, Р. Хмелюк та А. Семенова [4] визначили основні види діяльності, які включає в себе самостійна робота студентів у ВНЗ.

Проте, підходи до організації самостійного вивчення студентами окремих дисциплін у вітчизняній літературі досліджено недостатньо, що зумовило актуальність нашої роботи.

Метою статті визначено дослідження особливості організації самостійної та індивідуальної роботи у ВНЗ на прикладі курсу «Дитяча література».

Для реалізації визначеної мети передбачалося визначити особливості організації самостійної та індивідуальної роботи у ВНЗ з курсу «Дитяча література» і репрезентувати завдання для самостійного та індивідуального виконання їх студентами за основними видами діяльності.

Самостійна робота трактується більшістю науковців як «навчальна діяльність студента, яка планується, виконується за завданням, під методичним керівництвом викладача, але без його прямої участі» [1, с. 309]. Метою самостійної роботи у вищому навчальному закладі є навчити студентів творчо і самостійно працювати; планувати особисту стратегію навчання; раціонально організувати свій час, працювати з комп'ютером, опрацьовувати літературні джерела; виконувати дослідницьку роботу, аналізувати та інтерпретувати результати наукових досліджень [2, с. 103]. До традиційних форм самостійної роботи відносяться: домашні завдання, опрацювання літературних джерел, робота в комп'ютерних мережах, оцінювання професійних консультацій, підготовка конспекту лекцій і практичних завдань. При цьому, науковці наголошують на важливому виховному значенні самостійної навчальної роботи, оскільки при її виконанні у студентів формується самостійність як риса характеру [3, с. 126].

Індивідуальна робота «передбачає створення умов для розкриття індивідуальних творчих здібностей студентів» [2, с. 105]. Вона є формою здобуття студентами знань (один зі способів особистісних варіантів досягнення цілей навчання) та структурним елементом модульного контролю, тобто критерію, за яким оцінюються навчальні досягнення студента в межах одного змістового модуля.

Тому, виконання індивідуальної роботи у формі опрацювання студентами дитячої літератури є не тільки важливим елементом навчального процесу та залучення їх до літературних інтересів дітей, а й засобом оцінювання рівня знань майбутніх педагогів.

Дитяча література як навчальна дисципліна викладається для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр напряму підготовки філологія, спеціальності українська мова та література. На 1 курсі у першому семестрі студенти вивчають українську дитячу літературу, на 3 курсі у 5 семестрі – зарубіжну дитячу літературу. Загальна кількість годин – 108. Відповідно на кожен курс для лекційного опрацювання відводиться по 14 год., для практичних занять – по 10 годин, для самостійної роботи – по 30 годин. Цей курс включений до циклу професійної та практичної підготовки студентів. Для вивчення дисципліни автором укладений посібник [5], до якого увійшли матеріали лекцій, практичних занять, завдання для самостійного опанування курсу та індивідуальні завдання. До кожного тематичного модуля передбачено тести. Змістові модулі завершуються виконанням модульних контрольних робіт, завдання для яких також включені у посібник. Об'єктом вивчення цього курсу є процес становлення і розвитку зарубіжної й української дитячої літератури. Предметом курсу є тексти творів дитячої літератури. В основу авторського курсу покладено чинну програму «Українська література. 5-12 клас», за ред. Р. Мовчан, 2005 та «Зарубіжна література. 5-12 клас», 2005, за ред. Д. Наливайка, факультативний курс української літератури для учнів 7-11 класів, укладач П. Хропко, 1990.

Предмет «Дитяча література» є важливим доповненням до курсів історії української, зарубіжної літератури та методик їх викладання у фаховій підготовці майбутніх учителів-словесників. Мета його – забезпечити студентів ґрунтовним теоретичним матеріалом з курсу, ознайомити з історією розвитку дитячої літератури та її знаковими творами і підготувати до практичних занять, виконання індивідуальних завдань та самостійної роботи. Усі ці види робіт формують дослідницько-пошукові вміння, навички самостійного літературознавчого аналізу художніх творів, з'ясування їх пізнавального, виховного та естетичного значення, зіставлення текстів, близьких за тематикою, жанром, ідейним змістом. Це сприяє підвищенню фахового рівня майбутніх учителів-словесників, дає студентам знання з пропедевтичного курсу української та зарубіжної літератури, які успішно застосовуватимуться ними під час вивчення методики викладання літератури та в педагогічній практиці при майбутній професійній діяльності. Посібник побудований за модулями, що дає можливість структурувати навчальний матеріал у систему та сприяє свідомому засвоєнню студентами знань у повному обсязі.

Перший змістовий модуль «Дитяча література як предмет, її становлення і розвиток» складається із 5 тематичних модулів: «Вступ до курсу», «Фольклор

як першоджерело дитячої літератури», «Найдревніші пам'ятки культури та фольклор народів світу в дитячому читанні, «Становлення і розвиток світової дитячої літератури», «Становлення і розвиток дитячої літератури в Україні», що передбачають виклад теоретичного матеріалу, тести, запитання та завдання для самоконтролю, самостійної та індивідуальної роботи. Завдання для самостійної та індивідуальної роботи студентів спрямовані на розвиток аналітико-синтетичних мисленневих дій: узагальнень, порівнянь, зіставлень літературних та фольклорних творів за різними ознаками та удосконалення навичок дослідницького-пошукового характеру.

Самостійна робота має кількох видів. Її можна класифікувати за складністю: репродуктивна, аналітична, евристична, дослідницька.

Репродуктивні завдання мають на меті не тільки перевірити засвоєне студентами на лекції, а й спонукають до певних пошукових дій. Наприклад, 1) укласти список літератури до теми: «Сучасні дослідження в галузі дитячої літератури» за журналами: «Дзвін», «Вітчизна», «Київ», «Дніпро»; 2) укласти таблицю «Стиль дитячої літератури» за статтею А. Макаренка.

Аналітична самостійна робота з курсу «Дитяча література» пропонується студентам така, щоб під час її виконання студенти застосовували мисленнєві операції: індуктивні, дедуктивні, зіставні, аналітичні, синтетичні, узагальнюючі. Наприклад, таке завдання: укласти список фольклорних творів (10-15 джерел) для самостійного читання дітям різних вікових груп, різноманітних за жанрами і тематикою, – передбачає прочитання зразків усної народної творчості, вибір текстів за жанрово-тематичним принципом, розподіл їх за класами із врахуванням вікових та психологічних особливостей школярів та специфіки сприйняття ними художньої літератури. Наступне завдання вимагає прочитання та вдумливої аналітичної роботи над текстами: проаналізувати 4-5 колискових за планом: зміст, мотив; наявність міфологічних образів; використовувана лексика; наявність повторів; художні засоби; форма викладу; поетичний синтаксис.

Дослідницькі завдання пропонуються такі:

1. Проведіть дослідження стилів письма Луї Анрі Буссенара та Р. Стівенсона.

2. Проведіть дослідження пейзажної лірики для дітей О. Плещева, А. Майкова, О. Фета, Ф.Тютчева, О. Пушкіна, М. Лермонтова, М. Некрасова, О. Толстого, С. Есеніна, О. Блока за планом: вид поезії, тема, художні засоби, виховне значення і естетичний вплив на дітей.

3. Проведіть дослідження творів А. Чехова, В. Короленка та О. Купріна про дітей і заповніть таблицю:

Автор, назва твору	Сюжет, головні герої	Особливості твору
--------------------	----------------------	-------------------

4. Укладіть список екранізованих історичних та пригодницьких творів і дослідіть причини їх популярності (сюжет, стиль, герої). Для цього проведіть опитування дорослих і дітей різного віку (30-50 осіб).

5. На основі щоденника та листів Т. Шевченка дослідіть його ставлення до дітей, визначте погляди на освіту, виховання молодого покоління.

Такий тип завдань обирають, як правило, студенти, які мають високий рівень дослідницько-пошукових умінь.

Важливою складовою розвитку навичок самостійної роботи студентів є відповіді на запитання для самоконтролю, які вміщені після кожної лекції. Вони сформульовані таким чином, щоб студенти мали змогу самостійно перевірити розуміння матеріалу лекції, тобто репродукувати його (наприклад, «Які основні завдання вивчення курсу «Дитяча література»? «Яку роль відіграли дитячі журнали «Дзвінок» та «Молода Україна» у поширенні освіти і культури серед молодого покоління?» «Які нові теми і жанри з'явилися в дитячій літературі на межі століть?») Є запитання, які потребують узагальнень, систематизації матеріалу. Наприклад, «У чому особливості дитячої літератури?», «Яка роль підручників і посібників з дитячої літератури у дослідженні основних етапів розвитку дитячої літератури?», «Чому скоромовки не можна назвати суто дитячим паремійним жанром?», «У чому виявилися прогресивні погляди М. Коцюбинського на освіту і виховання?», «Визначте естетичну цінність пейзажної лірики українських поетів».

Оскільки за вимогами кредитно-модульної системи не більше 50 % годин відводиться на аудиторне опрацювання, а весь інший матеріал студенти повинні опрацювати самостійно, то відповідно, є питання плану, вказані в лекції, які викладач пропонує опрацювати в позааудиторний час. На самостійне опрацювання пропонується також творчість письменників, які на лекціях вивчалися оглядово.

Особливістю вивчення дисциплін літературознавчого циклу є самостійне прочитання текстів та їх інтерпретація. Важливо, щоб викладач подав зразки літературного аналізу знакових творів дитячої літератури із застосуванням різних методів (текстуального, інтертекстуального, контекстуального), видів (компаративного, культурологічного, стилістичного, міфологічного тощо). Тоді студенти зможуть виконати завдання типу: «Проаналізуйте фантастичні повісті Галини Малик «Злочинці з паралельного світу», «Злочинці з паралельного світу-2» із застосуванням інтертекстуального методу аналізу».

Індивідуальна робота – це важлива складова модульного контролю. Індивідуальні завдання вимагають високого рівня розвитку мислення та творчості. Тому формулювання і підбір завдань має враховувати ці чинники.

Наведемо кілька прикладів для ілюстрації за різними тематичними модулями: «Нова якість світової дитячої літератури у другій пол. XIX - поч. XX століття», «Розвиток української дитячої літератури у другій половині XIX на початку XX століття», «Новизна тематики, жанрів та проблематика творів світової дитячої літератури XX століття», «Проблеми та здобутки української дитячої літератури XX століття».

Студентам пропонуються такі індивідуальні завдання:

- доведіть на прикладах із тексту, що твори «Планетник» Б. Харчука, «Цвіт щастя» Б. Лепкого мають жанрові ознаки притчі;
- прочитайте роман-феєрію «Вогнесміх» О. Бердника і проаналізуйте, застосовуючи контекстуальний метод, за планом: контекст, тематика, герої, основна думка, особливості викладу;
- укладіть таблицю жанрів, які побутували в дитячій літературі ХІХ поч. ХХ століття;
- прочитайте 7-8 новел О. Генрі і укладіть список для додаткового читання у середніх класах, подаючи свої рекомендації і пояснення. Анотуйте кожну новелу;
- проаналізуйте казки Андерсена та Сакаріаса Топеліуса-молодшого за зразком:

Спільне	Автор, назва казки	Відмінне
---------	--------------------	----------

Виконані студентами завдання представляються на практичних заняттях. Автори захищають свої проекти, одногрупники мають змогу поставити питання, доповнити, зрештою, прорецензувати.

Таким чином, самостійна та індивідуальна робота студентів є важливим і ефективним методом вивчення означеного курсу. На різних етапах вивчення пропонуються завдання різноманітної складності і різних видів, що сприяє систематичному і послідовному засвоєнню матеріалу. Під час виконання завдань у студентів формуються різні види умінь та навичок, засвоюються теоретичні знання. З огляду на естетичну природу дисципліни «Дитяча література» завдання для самостійної та індивідуальної роботи мають свою специфіку: читання та інтерпретація текстів із застосуванням різних видів аналізу: компаративного, культурологічного, міфологічного, стилістичного та методів (текстуального, інтертекстуального, контекстуального) ін.

У цій статті, розкрито лише окремі особливості організації самостійної та індивідуальної роботи у ВНЗ на прикладі літературознавчого курсу, перспективним напрямком є розробка евристичних та творчих завдань.

1. Кузьмінський А. Педагогіка вищої школи: Навч. посібник / А. М. Кузьмінський – К.: Знання, 2005. – 486 с.
2. Нагаєв В. Методика викладання у вищій школі: Навч. посібник / В. М. Нагаєв – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 231 с.
3. Слєпкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі: Навч. посібник. – К.: Вища школа, 2005. – 239 с.
4. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова – К.: Знання, 2005. – 399 с.
5. Овдійчук Л. М. Дитяча література. Модульний курс для студентів філологічних факультетів / Л. М. Овдійчук – Рівне: Тетіс, 2008. – 314 с.

Рецензент: д.пед.н., професор Жила С. О.